

**MARDİN MÜZESİ'NDE BULUNAN BEZEMESİZ CAM BİLEZİKLER
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

An Evaluation on Undecorated Glass Bracelets in Mardin Museum

Yrd. Doç. Dr. Gül GEYİK KARPUZ*

Özet

Cam, MÖ III. binde keşfedilmiş, bilezik olarak kullanımı ise MÖ II. binden itibaren gerçekleşmiştir. Cam bilezikler kesit, süsleme ve renk olarak çeşitlilik gösteren kadın süs eşyalarıdır. Bu çalışmanın amacı Mardin Müzesi'nde bulunan 117 cam bileziğin teknik, kesit, renk ve süsleme bakımından incelenmesidir. Cam bileziklerde karşılaşılan en büyük sorun tarihleme konusudur. Özellikle sade bileziklerin cam yapımında hemen her dönem görülmesi bu tür eserlerin kesin bir tarihe verilmesini zorlaştırır. Çalışmamızda Müzedeki cam bileziklerin yapım tarihi için de önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cam, Bilezik, Mardin Müzesi, Tipoloji, Tarihlendirme.

Abstract

Glass was discovered in 3000 BC and it has been used as bracelets since 2000 BC. Glass bracelets are generally the women's ornaments which vary in shape, ornament and colour. The aim of this study is to discuss 117 glass bracelets in Mardin Museum in terms of technique, shape, ornament and colour. The most important problem in the production process of glass bracelets is dating. The fact that especially the simple bracelets have been found in the construction of glass in almost every period makes giving a date to these kind of works difficult. In our study, the suggestions for the production dates of glass bracelets in the Museum have been offered.

Key Words: Glass, Bracelet, Mardin Museum, Tipology, Dating

Giriş

Müzelerde yer alan cam eserler arasında, cam bilezikler yaygın bir grubu oluşturmaktadır. Arkeolojik kazı ve satın alma gibi yollarla müzelere kazandırılan bileziklerin varlığı, camın, pahalı taş ve metallere alternatif bir süs eşyası olarak kullanıldığını göstermektedir. Mezarlarda bulunan cam eserlerin, mezar hediyesi olarak da tercih edildiğine işaret etmektedir. MÖ II. binden itibaren kullanıldığı bilinen cam bilezikler, Türkiye'nin hemen her müzesinde görülmekte, oldukça eski tarihlere inen Anadolu'nun cam işçiliğinin de farklı dönemlerine ışık

---

* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, gul.geyik@atauni.edu.tr.

tutmaktadır¹.2012 yılında Mardin Müzesi'nde yapılan çalışmada 117 adet cam bilezik incelenmiştir². Bileziklerin 4 adedi Dara Kazısı, 46 adedi Nusaybin Mor Yakup Kazısı, 67 adedi ise satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır. Çalışmamızda bu bileziklerin, yapım tekniği, ölçü ve renkleri ile kesit-süsleme ilişkisine göre tipolojik bakımdan incelemesi yapılmış ve eserlerin tarihlendirilmesinde önerilerde bulunulmuştur. Eserlerin katalog çalışması eser sayısının fazla olması sebebi ile yapılmamış, genel değerlendirilme yoluna gidilmiştir. İncelenen eserlerin müze envanter numaraları, kesit-süsleme ilişkisine göre yapılan tipolojik değerlendirmede, dipnot şeklinde verilmiştir. Ayrıca teknik, ölçü, renk ve tipolojilerine göre dikkat çeken örnekler, fotoğraflarla detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Müzedeki incelenen bilezikler tamdır. Bazılarında küçük çatlaklar ile yer yer aşınma tabakaları ve aşınma tabakaları altında mat, delikli ve irizeli bir yüzey, bazılarında ise yüzeyin tamamında bej renkte aşınma tabakası görülmektedir. Cam bileziklerin üretiminde, yapımına bağlı ekli ve eksiz olmak üzere iki yapım tekniği görülmektedir.

Ekli bilezikler, tek renk veya farklı renklerdeki cam ipliklerin uzatılıp halka şekline getirilerek, cam daha sıcakken, iki ucunun birleştirilmesi ile yapılmaktadır (Shindo, 2001: s.77). Mardin Müzesi'nde bulunan cam bileziklerden 42 adedi ekli bilezikler grubuna girmektedir. Bu grupta cam ipliğinin birleştiği ek yerinin ve bu kısmın neredeyse karşısına denk gelen noble çentiğinin belirgin olduğu örnekler bulunmaktadır (Foto. 1-2) Bazı örneklerde ise cam ipliğinin birbiri üstüne getirilerek aletle bastırılmasıyla oluşan yuvarlanmış tokaya benzer bir görünüm ortaya çıkmıştır (Foto. 3) Ekli bileziklerin yapım aşamasında oluşturulan diğer bir süsleme de birleşim yerinde çimdikleme tekniği ile yapılmış yumrulardır (Foto. 4).

Ekli bilezikler grubuna giren burma bilezikler de cam ipliğinin çekilip, sık veya seyrek bükülerek uçlarının birleştirilmesi ile oluşturulur. Mardin Müzesi'nde 6 adet bulunan bu tip bileziklerin birleşim yeri ve noble çentiği belirgindir (Foto. 5).

---

¹ Bizans ve İslami dönem cam bilezikler üzerine yapılan çalışma için bkz. Geyik Karpuz, Gül. (2013). "Cam Bilezik Araştırmaları Üzerine Bir Deneme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU Armağanı*, 6 / (25), s. 249-255.

² Mardin Müzesinde bulunan İslami Dönem özelliği gösteren cam bilezikler Geyik Karpuz, Gül. (2014). *Adıyaman, Elazığ, Hatay, Mardin, Şanlıurfa Müzelerinde Bulunan İslami Dönem Cam Eserler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum künyeli doktora tezinde tarafımızdan incelenmiştir. Bu bilezikler arasında, süsleme ve kesit özellikleri ile karakteristik İslami Dönem cam bilezik özelliği göstermeyen eserler tezimizde incelemeye alınmamıştır.

Eksiz bilezikler, çubuğa alınan camın metal bir aletle delinip çubuktan alındıktan sonra, tekrar tekrar ısıtılıp istenilen formu alıncaya kadar kendi eksenini etrafında hızla döndürülmesiyle yapılır. Bu tür bileziklerin iç kısmı genellikle düz olup, iç yüzünde yatay iz şeklinde çizgiler ve pasa benzer benekler görülmektedir (Spaer, 1988: s. 52). Mardin Müzesi'nde bulunan cam bileziklerden 75 adedi eksiz bilezikler grubuna girmekte ve incelenen 117 bileziğin büyük kısmını oluşturması bakımından dikkat çekmektedir (Foto. 6-7). Son şekli aletle şekillendirilerek verilen bu teknikteki bileziklerin çoğunun üzerinde görülen yivler, yine alet yardımıyla yapılmıştır (Foto. 8-9). Bazı bilezikler de, yapım aşamasındaki deformasyona bağlı olarak, dairesel şeklini kaybetmiştir (Foto. 10).

Mardin Müzesi'nde bulunan cam bileziklerin çapları 3,5-9,6 cm arasında değişmekte olup çoğunluğu 4-7 cm'nin arasındadır. Cam bileziklerin erken tarihli örneklerinin küçük çaplı olmaları, bu tür takıların önce çocuklar için üretildiğini ve daha sonra yetişkinler için tasarlandığını düşündürmektedir (Spaer, 1988: s. 60). Bunun yanında bilezikler üzerine yapılan araştırmalar ışığında, camın değerli ve yarı değerli taş ve madenlere alternatif olarak üretildiği düşünülürse, küçük çaplı cam bileziklerin, özellikle ucuz bir malzeme olması açısından, mezar hediyesi olarak üretilmiş olması mümkündür.

Cam bileziklerin renk yelpazesi oldukça geniştir. Mardin Müzesi'nde yer alan bileziklerde opak siyah, mavi (Foto. 11), sarı (Foto. 12) ve yeşilin tonları (Foto. 13), kahverengi (Foto. 14) ve şeffaf (Foto. 15) cam iplikleri ve cam hamuru kullanılmıştır.

Cam bileziklerin kesitleri, yapım tekniğine bağlı olarak şekillenmektedir. Bileziklerin tipolojileri ise kesit-süsleme ilişkisine göre yapılmaktadır. Çalışmamızın konusu olan Mardin Müzesi'ndeki bileziklerin tipolojik çözümlemesinde, M. Spaer'in Filistin'de İslam öncesi ve İslami Dönem cam bilezikler üzerine yapmış olduğu çözümlemeye bağlı kalınmıştır (Spaer, 1988; Spaer, 1992). Müzede bulunan cam bilezikler dairesel, yarı dairesel, dikdörtgen ve üçgen kesitli olup süslemelerine göre alt gruplara ayrılarak incelenmiştir.

Dairesel kesitli bilezikler; ilk grubunu Spaer A1 tipindeki, tek renkli ve süslemesiz bilezikler oluşturmaktadır³. Mardin Müzesi'ne satın alma yolu ile gelen biri koyu mavi, üçü opak siyah ve ikisi koyu yeşil renkli (Foto. 16) bileziklerin çapı 6 cm'nin üzerindedir. Mor Yakup Kazısından gelen opak siyah renkli dört bileziğin çapı ise 5 cm'nin altındadır (Foto. 17). Toplamda 10 adet olan bu tipteki bilezikler, Müze'de incelenen bilezik sayısına göre oldukça azdır. Müzelerde ve arkeolojik kazılarda tek renkli, süslemesiz ve dairesel kesitli bileziklerle sıkça karşılaşmaktadır. Bu tip bileziklerin karakteristik bir özellik göstermeyişleri ve camın yapıldığı her dönemde üretilmesinin muhtemel olması gibi sebepler, bileziklerin kesin bir tarihe verilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak Afyon-Amorium ve Manisa-Sardes kazılarında bulunan bu gruptaki bilezikler Orta Bizans

³ Müze Envanter No: Arkeolojik 2010/5723, 5767, 5768, 5775, 5783, 5791, 7145, 7146, 8237, 8267.

Dönemine, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi buluntuları XI.-XIII. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Oral Çakmakçı, 2012: s. 120). Mardin Müzesi'ndeki bu kesitteki bileziklerin benzer örnekleri, Kars Ani, Kuşadası Kadikalesi ve Konya Gevale Kalesi kazı buluntularında, Tire Müzesi, Kocaeli Müzesi, Bergama Müzesi, TŞCF Cam Koleksiyonu ve Yüksel Erimtan Koleksiyonunda görülmektedir. Bu eserlerin renkleri daha çok opak siyah, kahverengi, yeşil, mavi ve tonları aralığında değişmektedir (Çoruhlu, Oktay, 2011:s. 158; Oral Çakmakçı, 2012: s. 120; Yavuzylmaz, 2017: s. 53; Gürler, 2000: s.122-123; Geyik Karpuz-Çibuk, 2017: s. 286-288; Atila-Gürler, 2009: s. 194-197; Canav, 1985: s. 95; Lightfoot-Arslan, 1992: s. 222-223).

İki renkli cam ipliğinin birlikte çekilerek, profilli dairesel kesit oluşturduğu bilezik örneğinde koyu mavi ve koyu yeşil cam iplikleri birlikte kullanılmış olup 8,5 cm çapa sahiptir (Foto. 18)⁴. Tek renk cam ipliği ile üretilmiş yaklaşık 5 cm çaplı ikisi opak siyah ve 9 cm çaplı biri açık yeşil (Foto. 19) bileziklerin kesiti de profilli daireseldir⁵.

Mardin Müzesi'ndeki dairesel kesitli, tek renk cam ipliğinin spiral bükülmesi ile elde edilen burma bilezikler, sık veya seyrek bükümlü olmalarına göre Spaer C1a veya C1b alt tiplerine ayrılırlar. Burma bileziklerden üçü opak siyah, biri açık yeşil olan sık bükümlü örnekleri *Spaer C1a* tipinde⁶ (Foto. 20), yeşil olan iki seyrek bükümlü örnek de *Spaer C1b* tipinde⁷ (Foto. 21) olup çapları 6,5-8,5 cm arasında değişmektedir.

Cam burma bilezikler için verilen en erken tarih Filistin buluntuları arasında yer almaktadır ve V.-VII. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Spaer, 1988: s. 59). İstanbul Saraçhane kazısında bulunan burma bilezikler XI. yüzyıla, Amorium kazısı bilezikleri Orta ve Geç Bizans Dönemine, Mersin Yumuktepe Höyüğü'ndeki örnekler XI.-XIII. yüzyıla ve Beyşehir Kubad-Abad Sarayı kazı buluntuları da XIII. yüzyıla verilmiştir (Oral Çakmakçı, 2012: s. 121; Uysal, 2013: s. 138). Bergama (Atila, Gürler, 2009: s. 198) ve Kocaeli (Geyik Karpuz, Çibuk, 2017: s. 289) müzelerinde yer alan tek renkli burma bilezik örnekleri de Mardin Müzesi'nde bulunan burma bileziklere benzerdir.

Yarı dairesel kesitli bilezikler; Kola değen iç yüzü düz olup dışa bakan kısmı yarı dairesel form göstermektedir. Tipolojik olarak *Spaer A2*⁸ grubuna giren bu tip bileziklerden Mardin Müzesi'nde 20 adet bulunmaktadır (Foto. 22). Bunların 14 tanesi opak siyah, üçü mavi ve üçü de yeşil renkli olup ölçüleri yaklaşık 4 cm ile 8,5 cm arasında değişmektedir. Yarı dairesel kesitli bileziklerin yapım tekniğinde ekli (Foto. 23) ve eksiz (Foto. 24) tekniklerin ikisinin de kullanıldığı

⁴ Müze Envanter No: Arkeolojik 2010/5786.

⁵ Müze Envanter No: Arkeolojik 2010/5722, 5790, 5801.

⁶ Müze Envanter No: Arkeolojik 2010/5735, 5738, 8260, 8387.

⁷ Müze Envanter No: Arkeolojik 2010/5720, 5739.

⁸ Müze Envanter No: Etnografik 2010/504; Arkeolojik 2010/5424, 5737, 5784, 5785, 5788, 5795, 5797, 5800, 5803, 5806, 5820, 5824, 5829, 7147, 7148, 7149, 7150, 7151, 7152, 2011/8974.

görülmektedir. Son hali aletle şekillendirme tekniği kullanılarak verilen bileziklerin bazılarının dış yüzeylerinde cam birikintisi meydana gelmiştir (Foto. 25).

Mardin Müzesi'nde bulunan bu tip süslemesi olmayan, tek renk, yarı dairesel kesitli bileziklerin yakın örnekleri Kocaeli Müzesi, TŞCF Cam Koleksiyonu ve Yüksel Erimtan Koleksiyonunda görülmektedir (Geyik Karpuz, Çibuk, 2017: s. 290-291; Canav, 1985: s. 95; Lightfoot, Arslan, 1992: s. 224-225). Yarı dairesel kesitli bileziklerin tarihlendirildiği Amorium kazısındaki eserler Orta Bizans Dönemine, Kadıkalesi kazısındaki eserler ise XII.-XIII. yüzyıla verilmiştir (Oral Çakmakçı, 2012: s. 125, 132).

Yarı dairesel kesitli bileziklerin farklı bir versiyonu olan ve üzerindeki yivlerle profilli kesit veren bilezikler *Spaer A5b* tipinde olup Mardin Müzesi'ndeki en yoğun grubu oluşturmaktadır⁹. Bu bileziklerde, eksiz teknik uygulanmış, dış yüzde aletle şekillendirmeye yivler oluşturulmuş, çap 5 cm'nin altında bırakılmış, farklı renklerde cam hamuru kullanılmıştır. İncelen 67 adet bu tip bileziğin 40 tanesi Nusaybin Mor Yakup Kazısından, 27 tanesi de satın almayla müzeye kazandırılmış olup araştırmamızdaki bileziklerin büyük bir kısmını oluşturmakta ve karakteristik özellikler göstermektedir. Özellikle Mor Yakup kazısından çıkan ve çalışmamızda incelenen 46 bilezikten 40 adedinin bu tipe girmesi dikkat çekicidir ve yerel üretimin olabileceği düşüncesini doğurmaktadır.

Bu bileziklerin üretimi esnasında, çubuğun etrafında cam hamuru çevrilirken, hamur eşit dağılmadığı için kesit genişliklerinin değişkenlik gösterdiği örnekler vardır (Foto. 26). Bazılarının yapımında çevirme esnasında dalgalı bir hat oluşmuştur ve bilezik düz bir zemine bırakıldığında altında boşluklar kalmaktadır (Foto. 27). Bileziklerin birkaçında ise yine yapım aşamasındaki döndürmede oluşan deformasyona bağlı olarak halka tam yuvarlak formu alamamıştır (Foto. 28). Bunların yanında iyi işçiliğe sahip örnekler daha çoktur (Foto. 29). Eserlerin üzerindeki yivlerin asimetrik oluşu, aynı eksende devam etmeyişi ve genişliğindeki farklılıklar, bileziklerin üretim aşamasında kalıp kullanılmadığını, aletle şekillendirildiğini göstermektedir.

Çalışmamızda yer alan *Spaer A5b* tipinde olan bilezikler kesit olarak profilli yarı daireseldir. *Spaer*'in çalışmasında bu kesite sahip bilezikler (Spaer, 1992: s. 48) Memlük ve sonrasına tarihlendirilmiştir. İncelen 67 adet bu tip bileziğin 40 tanesi Nusaybin Mor Yakup Kazısından ve 27 tanesi satın almayla müzeye kazandırılmıştır. Müzeye Mor Yakup Kazısından gelen İslami karakter gösteren bilezikler de bulunmaktadır (Karpuz, 2014). Aynı kazıdan İslami dönem bilezikleri ile birlikte çıkmış olmaları, bu bileziklerin İslami dönemde yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca eksiz yapım tekniğinin, Bizans

⁹ Müze Envanter No: Etnografik 2010/505, 506; Arkeolojik 2010/4185, 5726, 5740, 5741, 5742, 5743, 5744, 5745, 5746, 5747, 5748, 5749, 5750, 5751, 5752, 5753, 5754, 5755, 5756, 5757, 5758, 5759, 5760, 5761, 5762, 5763, 5764, 5765, 5766, 5770, 5771, 5772, 5773, 5774, 5792, 5794, 5796, 5799, 5802, 5805, 5807, 5809, 5811, 5813, 5815, 5816, 5817, 5819, 5821, 5822, 5823, 6690, 6691, 6692, 8238, 8239, 8304, 8308, 8382, 8383, 8384, 8385, 8386, 2012/9238.

Döneminden itibaren uygulandığı gibi İslami dönemde yoğun bir şekilde kullanılması ve bu bileziklerin de eksiz teknikte üretilmiş olması, eserlerin İslami Dönemde yapılmış olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Dikdörtgen kesitli bilezikler; *Spaer B4a* tipinde olup ikisi opak siyah ve biri kırmızı renklidir¹⁰. Dara Kazısından, Müzeye gelen bu bileziklerin iç kısmı düz olup dış yüzeyinde yivler görülmektedir. Üzerindeki 5 yiv de aletle yapılmıştır ve yivler düzenli değildir (Foto. 30).

Tek renkli olan dikdörtgen kesitli bileziklerin detaylı sınıflamasını yapan Çakmakçı, bu tip bilezikleri Bizans dönemine ve XI.-XII. yüzyıllara verildiğini belirtmiştir (Oral Çakmakçı, 2012: s. 125-129).

Üçgen kesitli bilezikler; Müzedeki bu tip bilezikler, aslında dikdörtgen kesitli bileziğin dış yüzüne paralel cam ipliğinin dolanması ile elde edilmiş olan örneklerdir¹¹. *Spaer A5a* tipi başlığında incelenebilecek olan eserlerin, *Spaer*'in tipolojisinde tam bir karşılığı yoktur. Toplamda 6 adet olan bu tip bileziklerin çapları 4,3-9 cm arasında değişmekte ve üçü opak siyah ve üçü de yeşil renklidir (Foto. 31-32).

Sonuç

Çalışmamızda, Mardin Müzesi'nde bulunan ve süslemesi olmayan sade bileziklerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Müzedeki karakteristik İslami Dönem cam bilezikler incelemeye daha önce alındığı için bu çalışmaya katılmamıştır. Müzede yer alan *silver-stein* tekniğinde süslenmiş olan cam bilezikler de başka bir çalışmamızın konusunu oluşturacağından çalışma dışında bırakılmıştır.

Mardin Müzesi'nde incelenen 117 cam bileziğin yapımında ekli ve eksiz teknikler kullanılmıştır. Ölçüleri 3,5-9,6 cm aralığında değişkenlik göstermekle birlikte 4-7 cm arasında yapılmış bilezikler çoğunluktadır. Bileziklerde kullanılan renkler opak siyah, mavi, sarı ve yeşilin tonları ile kahverengi ve kırmızı olup özellikle eksiz teknikte üretilen şeffaf bilezikler dikkat çekicidir.

Tipolojik olarak dairesel, yarı dairesel, dikdörtgen ve üçgen kesitli bilezik örnekleri görülmektedir. Bilezikler, benzer örneklerine bakılarak, XII.-XIII. yüzyıla tarihlendirilebilir. *Spaer A5b* tipindeki bilezikler ise daha geç bir dönemde XIV.-XVI. yüzyıl aralığında yapılmış olmalıdır. Mardin'de yerel cam üretimin yapıldığına dair henüz herhangi bir kanıt yoktur ve bilimsel kazılarda cam fırınına rastlanmamıştır. Ancak cam işçiliğinde üretimi kolay olan bu tip cam bileziklerin yapılması, hazır haldeki cam külçeleriyle dahi küçük bir cam fırını kurularak gerçekleştirilebilir. Müzedeki bu gruba dâhil bileziklerin kendi içlerinde gösterdikleri teknik, kesit, boyut, renk benzerlikleri dikkate alınacak olursa, küçük bir atölyede üretilmiş yerel malzemeler olduğu düşünülebilir.

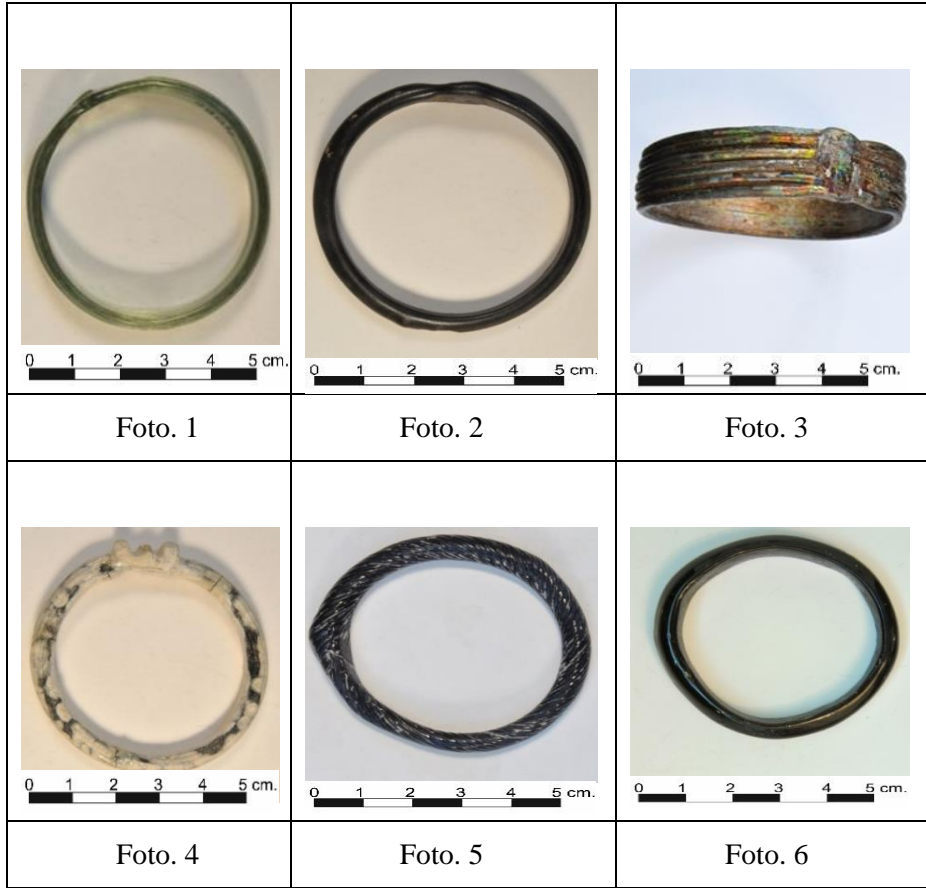
¹⁰ Müze Envanter No: Arkeolojik 2011/ 8970, 8972, 8975

¹¹ Müze Envanter No: Arkeolojik 2010/ 5730, 5731, 5732, 5769, 5808, 5830.

Anadolu'da, Roma döneminden itibaren kullanıldığı bilinen cam bilezikler, Bizans Döneminde yaygınlık kazanmış ve İslami Dönemde de kendine özgü formları ile devam etmiştir.

Arkeolojik kazı buluntuları ve satın alma yolları ile elde edilen cam bilezikler müzelerde ve özel koleksiyonlarda sergilenmektedir. Mardin Müzesi de muhafaza ettiği önemli miktarda ve çeşitlilikte olan cam bilezikleri ile Anadolu'nun zengin müzeleri arasında yer almaktadır. Yapılan bu çalışma, Müzelerin depolarında kalan eserlerin bilim dünyasına kazandırılması ve bilezikler konusundaki çalışmalara ışık tutması yönünde faydalı olacaktır.

Fotoğraflar:

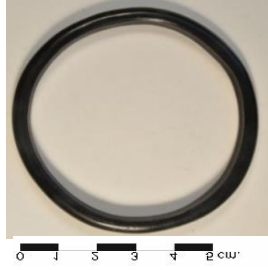

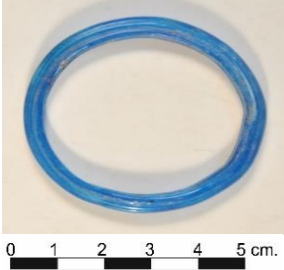

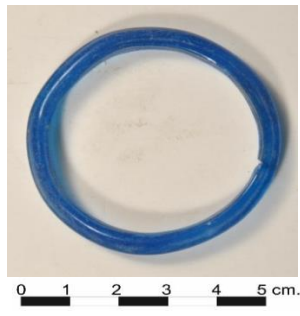

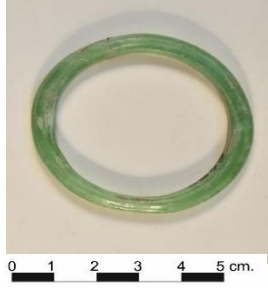

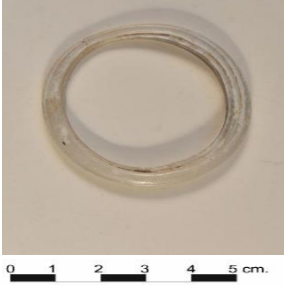
		
Foto. 7	Foto. 8	Foto. 9
		
Foto. 10	Foto. 11	Foto. 12
		
Foto. 13	Foto. 14	Foto. 15

Foto. 16

Foto. 17

Foto. 18

Foto. 19

Foto. 20

Foto. 21

Foto. 22

Foto. 23

Foto. 23

Foto. 25

Foto. 26

Foto. 27

Foto. 28

Foto. 29

Foto. 30

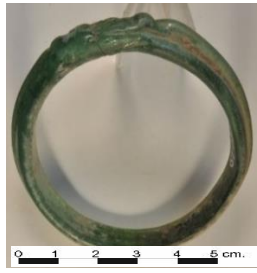

Foto. 31

Foto. 32

Kaynakça

- Atilla, Cenker; Gürler, Binnur. (2009). *Bergama Müzesi Cam Eserleri*. İzmir: Bergama Kültür ve Sanat Vakfı.
- Canav, Üzliftat. (1985). *Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Koleksiyonu*. İstanbul: Türkiye Şişe ve Cam Fabrikası Anonim Şirketi.
- Çoruhlu, Yaşar; Oktay, J. Özlem. (2011) “2006-2009 Kars-Ani Kazılarında Ortaya Çıkarılan Cam Bilezikler Üzerine”. *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 20-22 Ekim 2010*. (155-171). Konya: Kömen Yayınları.
- Çömezoğlu, Özgü. (2007). *Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntuları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Geyik Karpuz, Gül. (2013). “Cam Bilezik Araştırmaları Üzerine Bir Deneme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU Armağanı*, 6/(25), s. 249-255.
- Geyik Karpuz, Gül. (2014). *Adıyaman, Elazığ, Hatay, Mardin, Şanlıurfa Müzelerinde Bulunan İslami Dönem Cam Eserler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Geyik Karpuz, Gül; Çibuk, Kemal. (2017) “Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesinde Bulunan Cam Bilezikler”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*. (283-296). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Gürler, Binnur. (2000). *Tire Müzesi Cam Eserleri*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Köroğlu, Gülgün. (2002). “Yumuktepe Höyüğü’nden Bizans Dönemi Cam Bilezikleri”, *Ortaçağ’da Anadolu Prof. Dr. Aynur Durukan’a Armağan*. (355-372). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Lightfoot, Christopher S.; Aslan, Melih. (1992). *Anadolu Antik Camları: Yüksel Erimtan Koleksiyonu*. Ankara: Ünal Offset.
- Oral Çakmakçı, Zeynep. (2012) “Kuşadası-Kadıkalesi Kazılarında Süs Amaçlı Cam Objeler: Boncuklar ve Bilezikler”, *II. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı /6-8 Ekim 2011 (Türkiye Arkeolojisinde Cam: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar) Bildiriler Kitabı*. (114-135). Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Shindo, Yoko. (2001). “The Classification and Chronology of the Islamic Glass Bracelets from al-Tur, Sinai”, *Cultural Change in the Arab World Senri Ethnological Studies No.55*, s. 73-100.

- Spaer, Maud. (1992). "The Islamic Glass Bracelets of Palestine: Preliminary Findings", *Journal of Glass Studies*, Vol. 34, s. 44-62.
- Spaer, Maud. (1988). "The Pre-Islamic Glass Bracelets of Palestine", *Journal of Glass Studies*, Vol. 30, s. 51-61.
- Uysal, Zekiye. (2013). *Kubad-Abad Sarayında Selçuklu Cam Sanatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yavuzylmaz, Ahmet. (2017). "Gevale Kalesi Cam Bilezik Buluntuları (2013-2015)", *XX. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri I 02-05 Kasım 2016*. (49-61). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.